

Jednolitość czy różnorodność? O zakresie władzy sędziego na przykładzie postępowań odrębnych.

Anna Machnikowska
Uniwersytet Gdański

Tezy:

1. Modyfikacja niektórych założeń cech władzy sądu przyjętych na potrzeby obowiązującego modelu struktury postępowania procesowego, polegająca na pełniejszym niż dotychczas wykorzystaniu potencjału owej władzy, wymiennie przyczyni się do efektywniejszego wykorzystania zasad procesu cywilnego oraz jego funkcji, co z kolei jest konieczne by reaktywować regułę jednolitości postępowania procesowego, wyjątkowo doznającą ograniczeń.

2. Treść praw i obowiązków sądu regulowanych w przepisach o postępowaniu ogólnym/zwyczajnym powinna uwzględniać potrzebę zaangażowania sądu w wiele czynności. Umożliwia to właściwe sprawowanie zarówno formalnego jak i materialnego sędziowskiego kierownictwa postępowaniem w warunkach rosnącej dynamiki zmian stosunków społecznych i gospodarczych, bez potrzeby wprowadzenia do struktury procesu kolejnych postępowań odrębnych.

3. Zmiany, o których mowa w punkcie 1 i 2, mogą podwyższyć poziom gwarancji bezpieczeństwa prawnego, wskutek prawidłowego zarządzania „różnicą” aspektów podmiotowych i przedmiotowych poszczególnych rodzajów spraw cywilnych. Różnica ta jest często jedynym uzasadnieniem rozpoznawania niektórych z nich w postępowaniu odrębnych.

4. Zmiana, o której mowa w pkt 1, jest niezbędna do zachowania podmiotowości wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych w dobie postępującego zaangażowania technologii sztucznej inteligencji w udzielanie ochrony prawnej części roszczeniów z zakresu prawa cywilnego.

Hipotezy:

1. Obecna struktura postępowania procesowego oraz kryteria uwzględnione do jej ukształtowania w zawężonym zakresie uwzględniają charakter władzy sądu, co ma ujemny wpływ na relację między funkcjami postępowania rozpoznawczego, a konstrukcją norm o postępowaniu ogólnym i o postępowaniach odrębnych.

2. Część paradygmatów wykorzystywanych w podstawie konstrukcji postępowań odrębnych jest wadliwa lub nie powinna być pierwszoplanowa, czego dowodzi fakt, że ustawiczne nowelizacje przepisów w obrębie owych paradygmatów, nie przynoszą założonych skutków lub są one mniejsze od projektowanych.

3. Szczególne, względem postępowania ogólnego/zwyczajnego prawa i obowiązki sądu w postępowaniach odrębnych są używane nie tylko do tworzenia elementów kreujących odrębność danego postępowania, lecz także do korygowania niepożądanych skutków funkcjonowania elementów formujących odrębności. Ta koncepcja oraz wykorzystywana dla

niej metoda legislacji powodują dodatkowe rozwarstwienie zarówno struktury postępowania procesowego jak i gwarancji procesowych przyznanych stronom postępowania.

4. Rosnąca liczba postępowań odrębnych, do których kierowana jest duża ilość spraw (sprawy masowe) z powodu trudności w odpowiednim unormowaniu cech tych postępowań powoduje, obok innych negatywnych następstw, nieuprawnione zróżnicowanie statusu procesowego stron niektórych postępowań odrębnych.

5. Sędziowskie kierownictwo procesem (formalne i materialne) wymaga zwiększonego, w stosunku do administracyjnych, udziału czynności o charakterze zarządczym a także, w razie potrzeby, wymiernego wykorzystania wykładni systemowej i funkcjonalnej.

6. Ryzyko osłabienia gwarancji procesowych stron procesu cywilnego wskutek zwiększenia zakresu władzy sędziego w odniesieniu do zarządzania tokiem procesu jest mniejsze niż obecnie występujące - dla owych gwarancji - ryzyko wynikające z funkcjonującego modelu struktury postępowania procesowego oraz z treści niektórych rozwiązań szczegółowych wykorzystanych w postępowaniu ogólnym/zwyczajnym oraz w postępowaniach odrębnych.

Uzasadnienie:

Obecna treść uprawnień i obowiązków sędziów wynikająca z brzmienia przepisów o postępowaniach odrębnych jest obszerna i istotnie wpływa na status praw i obowiązków stron tych postępowań. Jest to przedmiotem krytycznej analizy nauk prawnych ze względu na obniżony poziom sprawności części postępowań cywilnych oraz poszukiwanie przyczyn tego stanu. Zasadna jest zatem weryfikacja rozwiązań cząstkowych i ich założeń, a także wykorzystanie do tego celu nowych lub, dotychczas drugoplanowych, paradygmatów, w tym z udziałem władzy sądu.

Tytułem przykładu rodzajów obecnego zaangażowania sędziów można przywołać:

- ustalenie niektórych faktów/dowodów – art. 441, 467 § 3², art. 458⁹ § 7, art. 458⁵ § 3, art. 472
- koncentracja materiału procesowego – art. 458⁵ § 2
- ochrona praw strony – art. 477, art. 477¹, art. 477⁹ § 3, art. 479⁹⁵ art. 458⁴ § 3
- bezpośrednio zapoznanie strony z przepisami (pouczenia) – art. 477
- współrealizacja wymogów formalnych niektórych czynności procesowych stron – art. 467 § 3¹ i 467 § 3²
- przyspieszenie postępowania – art. 458⁸ § 4, art. 471
- przeciwdziałanie nadużyciu prawa procesowego – art. 458¹²
- ugodowe rozwiązanie sporu – art. 436, art. 440, art. 445²
- zakwalifikowanie sprawy do konkretnego postępowania odrębnego – art. 458² § 5, art. 479⁹², art. 485 § 1, art. 499
- rozpoznanie sprawy z pominięciem o danym postępowaniu – art. 505¹ § 3
- dopuszczenie stron do posiedzenia niejawnego – art. 479¹⁰⁰, 479¹¹⁰, art. 479¹¹⁹
- dopuszczenie dowodu, którego wykorzystanie ogranicza ustawa – art. 458¹⁰
- ograniczenie postępowania dowodowego – art. 442

- dopuszczenie strony do wglądu niektórych elementów materiału dowodowego – art. 479³³
- *ius moderandi* – art. 459⁹ § 7, art. 479⁹³, art. 505⁶ § 3
- ustalenie faktu wymagającego wiadomości specjalnych bez udziału biegłego – art. 505⁷
- zrównoważona ochrona uprawnionego i obowiązowanego na etapie zabezpieczenia dowodów, wyjawienia, wydania środka dowodowego, udzielenia informacji – art. 479⁹⁵
- ochrona tajemnicy przedsiębiorstwa – art. 479³³, art. 479¹⁰⁰ § 2, art. 479¹⁰⁹
- udzielenie ochrony w postaci zasądzenia roszczenia – art. 477¹
- poszerzona kontrola czynności dyspozytywnych – art. 469, art. art. 479^{30e} §3